

Date: 27th May-2026

XX ASR 50–60-YILLARI O‘ZBEKISTON TARIXSHUNOSLIGI MASALALARI
("O‘ZBEKISTONDA IJTIMOYIY FANLAR" JURNALI MATERIALLARI
ASOSIDA)

Abdirashidov Jahongir Jalil o‘g‘li

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti tarix fakulteti
tarixshunoslik, manbashunoslik va tarixiy tadqiqot usullari yo‘nalishi
abdirashidovjahongir52@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi XX asrning 50–60-yillarida O‘zbekiston tarixshunosligining konseptual va metodologik rivojlanish tendensiyalari "O‘zbekistonda ijtimoiy fanlar" jurnali materiallari tizimli tahlil qilish orqali ochib beriladi. Davrning mafkuraviy tazyiqlari hamda "Xrushchyov ilingarligi" sharoitida o‘zbek tarixchi olimlarining ilmiy izlanishlari, jurnal sahifalarida yoritilgan fundamental tarixiy muammolar va yangi manbalarning ilmiy muomalaga kiritilish jarayonlari tadqiq etilgan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston tarixshunosligi, "O‘zbekistonda ijtimoiy fanlar", sovet davri, ilmiy meros, davriy matbuot, metodologiya, manbashunoslik.

Аннотация: В данном тезисе на основе системного анализа материалов журнала «Общественные науки в Узбекистане» рассматриваются концептуальные и методологические тенденции развития историографии Узбекистана в 50-60-х годах XX века. Исследуются научные изыскания узбекских историков в условиях идеологического давления и «хрущевской оттепели», фундаментальные исторические проблемы, освещаемые на страницах журнала, а также процессы введения в научный оборот новых исторических источников.

Ключевые слова: историография Узбекистана, «Общественные науки в Узбекистане», советский период, научное наследие, периодическая печать, методология, источниковедение

Annotation: This thesis examines the conceptual and methodological development trends of Uzbekistan's historiography in the 50s-60s of the 20th century through a systematic analysis of the materials from the journal "Social Sciences in Uzbekistan". The scientific research of Uzbek historians under the conditions of ideological pressure and the "Khrushchev thaw", fundamental historical issues covered in the journal, and the processes of introducing new sources into scientific circulation are investigated.

Keywords: historiography of Uzbekistan, "Social Sciences in Uzbekistan", Soviet period, scientific heritage, periodicals, methodology, source studies.

XX asrning 50–60-yillari O‘zbekiston tarix fani, uning konseptual-metodologik asoslari va tarixshunosligi evolyutsiyasida o‘ta murakkab, ziddiyatli va shu bilan birga tub burilishlar sodir bo‘lgan davr hisoblanadi. 1953-yilda I.Stalin vafotidan keyin boshlangan va ittifoq miqyosida "Xrushchyov ilingarligi" (оттепель) nomi bilan muhrlangan siyosiy vaziyat, ijtimoiy fanlar tizimiga, xususan, tarixiy tadqiqotlar metodologiyasiga o‘zgacha

Date: 27th May-2026

dinamika va qisman erkinlik olib kirdi. Ungacha hukmron bo'lgan qat'iy dogmatik qoliplar hamda turg'unlik mafkurasi biroz yumshatildi. Buning natijasida respublika markaziy va regional arxiv fondlarining eshiklari tadqiqotchilar uchun ochildi, uzoq yillar davomida "maxfiy xonalar"da saqlangan ko'plab manbalar ilmiy muomalaga kiritila boshlandi, monografiya va dissertatsiyalar ko'lami keskin kengaydi.¹

Ushbu tarixiy pallada respublika ijtimoiy-gumanitar fanlarining intellektual salohiyatini bir nuqtaga jamlash, fan yutuqlarini tizimlashtirish hamda yangi ilmiy maktablar o'rtasidagi bahs-munozaralarni muvofiqlashtirish maqsadida 1957-yildan boshlab "O'zbekiston SSR Fanlar akademiyasi Axboroti" (Izvestiya AN UzSSR. Seriya obshchestvennix nauk) jurnali nashr etila boshlandi. Mazkur davriy nashr 1961-yildan e'tiboran "O'zbekistonda ijtimoiy fanlar" ("Общественные науки в Узбекистане") nomi ostida qayta tashkil etilib, nafaqat respublika, balki butun Markaziy Osiyo mintaqasidagi eng nufuzli fundamental akademik platformaga aylandi.²

Ushbu mavzuning tadqiq etilishi bugungi kun o'zbek tarixshunosligi uchun giddatdan dolzarb bo'lib, bir nechta muhim omillar bilan belgilanadi:

Birinchidan, bugungi mustaqillik davri tarix fanining bosh vazifasi — milliy davlatchilik tarixini xolisona, mafkuraviy tazyiqlardan xoli tarzda va aslicha tiklashdir. Buning uchun esa sho'ro davri tarixshunosligi merosiga tanqidiy va tahliliy yondashish, o'sha davrda yaratilgan asarlarning yutuq va kamchiliklarini saralash zarur. 50–60-yillarda o'zbek tarixchi olimlari marksistik-leninchilik metodologiyasi, sinfiy kurash prinsiplari va partiyaviylikning qat'iy qoliplari ostida ishlashga majbur bo'lsalar-da, ulkan faktologik va manbaviy bazani yaratishga muvaffaq bo'ldilar. Ularning ilmiy faoliyatini aynan "O'zbekistonda ijtimoiy fanlar" jurnali materiallari asosida o'rganish, o'sha davr ilmiy tafakkurining haqiqiy manzarasini tiklashga xizmat qiladi.³

Ikkinchidan, akademik B.Lunin haqli ravishda ta'kidlaganidek, davriy matbuot, xususan, akademik jurnallar ma'lum bir davrdagi ilmiy muhitning evolyutsiyasini, sahix bahslarni, taqrizlar orqali namoyon bo'lgan konseptual ziddiyatlarni real vaqt rejimida ko'rsatib beruvchi birlamchi va eng ishonchli manbadir. Kitob va monografiyalar tsenzura va uzoq yillik tahrirlardan o'tib bosilsa, jurnal maqolalarida olimlarning yangi kashfiyotlari, o'zaro ilmiy polemikalari tezkorlik bilan aks etgan.

Uchinchidan, aynan ushbu davrda jurnal sahifalarida akademik Ya.G'ulomov, I.Mo'minov, X.Tursunov, B.Lunin, M.Oxunova, mualliflardan A.Asqarov, R.Aminova kabi yirik namoyandalarning fundamental chiqishlari, yangi arxeologik va arxiv topilmalari bo'yicha tahlillari chop etildi. Professor D.Alimova o'zining istoriografik tadqiqotlarida ko'rsatib o'tganidek, sho'ro mafkurasining qat'iy nazorati, tarixni "rossiyaparastlik" yoki "proletariat diktaturasi" prizmasidan yoritish talablariga qaramay, o'zbek olimlari tarixiy haqiqat unsurlarini, milliy madaniyat, urbanizatsiya va etnogenez

¹ Alimova D.A. Tarix va tarixshunoslik. – Toshkent: Sharq, 2013. – 288 b.

² Lunin B.V. Istoriografiya obshchestvennix nauk v Uzbekistane (Ukazatel literaturi). – Tashkent: Fan, 1974. – 145 b.

³ "O'zbekistonda ijtimoiy fanlar" (Общественные науки в Узбекистане) jurnali to'plamlari (1957–1970-yy. sonlari).

Date: 27th May-2026

masalalarini ilmiy asosda saqlab qolish hamda himoya qilish uchun aynan shu jurnal minbaridan mahorat bilan foydalanganlar.

To'rtinchidan, aynan 50–60-yillarda "O'zbekistonda ijtimoiy fanlar" jurnali sahifalarida O'zbekiston tarixining qadimgi davrlardan to eng yangi davrigacha bo'lgan xronologik kontseptsiyasi shakllantirildi va qayta ko'rib chiqildi. Jurnal shunchaki maqolalar to'plami bo'lmay, balki Xorazm yoki Zarafshon arxeologik ekspeditsiyalari hisobotlari, o'rta asrlarga oid vaqf hujjatlari va xonliklar yorliqlarining diplomatik tahlili chop etiladigan yirik "ilmiy laboratoriya" vazifasini o'tadi.

Arxeologiya, etnogenez va antik davr sivilizatsiyasi masalalari. 50–60-yillarda jurnal sahifalarida o'zbek xalqining qadimgi ildizlari va davlatchilik tarixini moddiy manbalar asosida isbotlashga qaratilgan fundamental maqolalar yetakchi o'rin egalladi. Ayniqsa, akademik Ya.G'ulomov boshchiligidagi Xorazm va Zarafshon arxeologik ekspeditsiyalarining hisobotlari, vohalardagi qadimgi sug'orilish tizimlari va dehqonchilik madaniyatiga oid kashfiyotlar muntazam bosib borildi. Bu tadqiqotlar sho'ro mafkurasining Markaziy Osiyo xalqlari tarixini kamsitishga bo'lgan urinishlariga javoban, o'zbek davlatchiligi poydevori antik davrdan ancha avval shakllanganini moddiy faktlar bilan ko'rsatdi. Shuningdek, bronza davri madaniyati (Mollali va Sapallitepa yodgorliklari) bo'yicha ilk ilmiy maqolalar ham aynan shu jurnal minbarida e'lon qilinib, mintaqada ilk shahar madaniyati shakllanish jarayonlari tarixini yangi bosqichga olib chiqdi.⁴ Umuman olganda, XX asr 50–60-yillaridagi "O'zbekistonda ijtimoiy fanlar" jurnali materiallari o'zbek milliy tarixshunoslik maktabining shakllanish, evolyutsiya va ziddiyatli rivojlanish jarayonlarini o'rganishda beqiyos birlamchi davriy manba hisoblanadi. Ushbu materiallarni dissertatsiya darajasida tadqiq etish, mustaqillik davri tarixshunosligida o'tmish merosimizni soxtalashtirishlardan xoli tarzda, vorisiylik tamoyili asosida xolisona tiklashda muhim ahamiyat kasb etadi

Shu bois, ushbu jurnal materiallarini dissertatsiya darajasida kompleks tahlil qilish, XX asr o'rtalaridagi O'zbekiston tarix fani qay darajada siyosiy lashganini va shu bilan birga qanday ulkan ilmiy-metodologik natijalarga erishganini xolisona baholashga xizmat qiladi. Bu esa mustaqillik davri tarixshunosligida o'tmish merosimizni soxtalashtirishlardan xoli tarzda, vorisiylik tamoyili asosida tadqiq etishda dolzarb ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alimova D.A. Tarix va tarixshunoslik. – Toshkent: Sharq, 2013. – 288 b.
2. Lunin B.V. Istoriografiya obshchestvennix nauk v Uzbekistane (Ukazatel literaturi). – Tashkent: Fan, 1974. – 145 b
3. "O'zbekistonda ijtimoiy fanlar" (Общественные науки в Узбекистане) jurnali to'plamlari (1957–1970-yy. sonlari)

⁴ Asqarov A. Janubiy O'zbekistonda bronza davri madaniyatining o'rganilishi xususida // O'zbekistonda ijtimoiy fanlar. – 1968. – № 5. – B. 40–46.

INTRODUCTION OF NEW INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN EDUCATION OF PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY.

International online conference.

Date: 27th May-2026

4.Asqarov A. Janubiy O‘zbekistonda bronza davri madaniyatining o‘rganilishi xususida // O‘zbekistonda ijtimoiy fanlar. – 1968. – № 5. – B. 40–46..

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings

